

Rósa Elín Davíðsdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir

Íslensk-frönsk orðabók. Nokkrar áskoranir

1 Inngangur

LEXIA-orðabókin (*Lexía*) er orðabók milli íslensku og frönsku sem birt er á vefnum. Orðabókin er unnin af tveimur háskólastofnunum í Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum (SÁM) og Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur í erlendum tungumálum (SVF). SÁM sér um íslenska orðabókargrunninn og hefur yfirumsjón með verkinu en SVF annast franska hluta orðabókarinnar. Forsaga verksins er í stuttu máli sú að *Lexía* er byggð á annarri orðabók, *ISLEX*, sem er margmála veforðabók milli íslensku og sex Norðurlandamála. Tæknilegir þættir og grundvallarefniviður er sá sami í orðabókunum tveimur að franska markmálinu undanskildu.

Lexía hefur verið opin frá sumrinu 2021. Ætlunin er að fleiri tungumál bætist við orðabókina og er nú unnið að þýsku sem öðru markmáli á vegum háskólans í Vínarborg. Sú vinna er langt komin. Tilraunir með spænsku sem þriðja markmálið standa einnig yfir.

Franska er rómanskt mál sem þarf annars konar meðhöndlun í orðabók en Norðurlandamálin þar sem franska er í mikilvægum þáttum mjög frábrugðin íslensku og hinum Norðurlandamálunum. Töluvert hefur verið fjallað um vinnu við norrænu markmálin í *ISLEX* (sjá t.d. Aldísi Sigurðardóttur o.fl. 2008, Aldísi Sigurðardóttur o.fl. 2012, Önnu Helgu Hannesdóttur 2012 og 2014 og Þórdísi Úlfarsdóttur 2013). Þegar ákveðið var að franska yrði nýtt markmál í sams konar orðabókarkerfi þurfti að hyggja að ýmsum atriðum sem samræmdust ekki norrænu málunum að öllu leyti. Raunar var komin

nokkur reynsla á að vinna við tungumál í *ISLEX* sem var alls óskýlt hinum norrænu málunum, þ.e. finnsku sem er af annarri málaætt (sjá Helgu Hilmisdóttur og Ninu Martola 2015; Helgu Hilmisdóttur og Marjakaisu Matthíasson 2018). En þar sem vandamálin við finnsku voru af allt öðrum toga en þau sem vörðuðu frönsku var þó lítið hægt að byggja á þeirri reynslu.

Meginefni þessarar greinar eru nokkrar áskoranir sem snerta frönsku sérstaklega sem markmál. Skipan greinarinnar er á þessa leið: Kafli 2 fjallar um íslenska hluta verksins, þ.e. orðaforðann, annað innihald og aðferðir við orðabókarvinnuna. Kafli 3 fjallar um franska markmálið og nokkur úrlausnarefni sem varða frönsku. Í 4. kafla segir frá leit í orðabókinni, og lokaorð og niðurstöður eru í 5. kafla.

2 Orðaforði, efniviður og aðferðir

Orðaforði *Lexíu* er um 55 þúsund uppflettiorð. Einkum er um að ræða orð í nútímaíslensku en einnig er að finna ýmis mikilvæg orð úr eldra máli, svo og fornmálsorð. Val eldri orðaforðans ræðst einkum af útbreiðslu og tíðni orðanna og hvort nemendur séu líklegir til að rekast á þau í námi sínu, t.d. í framhaldsskólum. Frá því að byrjað var á orðabókinni hefur efni hennar stöðugt verið uppfært eftir þörfum og reglulega hafa bæst við hana ný orð. Mestu viðbæturnar eiga sér stað á árinu þegar þetta er ritað (2022) en þá bætast við um 5000 uppflettiorð. Sá orðaforði er einkum fenginn úr stóru íslensku textasafni, *Risamálheildinni* (2018), sem var búin til hjá SÁM (sjá 2.1).

Orðaforðinn er sá sami og í *ISLEX* en stöku sinnum hefur þótt ástæða til að bæta inn íslensku uppflettiorði beinlínis til að kallast á við frönsku. Þannig hefur orðið *smjördeigshorn* verið sett inn sem íslensk samsvörun hins góðkunna franska *croissant* (sjá Rósu Elínu Davíðsdóttur 2018).

Efninu í *ISLEX*-orðabókinni hefur áður verið lýst í allitarlegu máli (Þórdís Úlfarsdóttir 2013) og flest sem varðar íslenska hluta hennar á líka við um *Lexíu*, m.a. umfjöllun um margyrt uppflettiorð, upplýsingar um sérmerkingar og málsnið, meðferð sérnafna, millivísanir og myndir. Hér verður því aðeins sagt frá nokkrum þáttum sem *Lexía* er grundvölluð á, en að öðru leyti visast til áður nefndrar greinar.¹

¹ Sjá jafnframt greinargerð um ritstjórnarlega þætti *Íslenskrar nútíamamálsorðabókar* (Halldóra Jónsdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir 2019), sem einnig varða *Lexíu*.

2.1 Textasöfn

Íslensk textasöfn hafa verið í hraðri þróun á undanförunum tveimur áratugum og er *Lexía* (og fyrirrennari hennar *ISLEX*) unnin með hjálp nokkurra textasafna. Eftirfarandi textasöfn hafa verið notuð: *Íslenskt textasafn*, *Mörkuð íslensk málheild*, *Tímarit.is* og *Risamálheildin* (sjá nánari umfjöllun hjá Halldóru Jónsdóttur og Þórdísi Úlfarsdóttur 2019). Það síðastnefnda er nýjasta textasafnið og er það mikið að vöxtum, með yfir milljarð lesmálsorða (Steinþór Steingrímsson o.fl. 2018). *Risamálheildin* hefur nýst m.a. til að auka orðaförða rafrænu orðabókanna en að auki eru textasöfn góð uppspretta að notkunardæmum og geta gefið mikilvægar upplýsingar um merkingu orða.

Við val á frönskum jafnheitum og þýðingar á notkunardæmum hefur ritstjórn franska markmálsins m.a. notast við textasafnið *Frantext* (*Base textuelle Frantext*) sem hefur að geyma 265 milljónir lesmálsorða. Um er að ræða markaða málheild með 5571 texta, aðallega skáldverk, en um 10% af textunum eru vísindagreinar. Málheildin var unnin hjá ATILF (Analyse et Traitement Informatique de la Langue Française) sem er franskt rannsóknasetur um máltækni.

2.2 Beygingar og hljóð

Beygingar íslensku orðanna eru gefnar með tenglum í *Beygingarlýsingu íslensks nútímamáls* (BÍN). Þetta fyrirkomulag kemur að mestu í stað hinnar hefðbundnu leiðar í prentuðum orðabókum sem er sú að sýna beygingarendingar eða beygingarflokk fyrir aftan uppflettiorðin. Þegar smellt er á tengilinn „beyging“ opnast beygingardæmi viðkomandi orðs í heild sinni. Þetta krefst ekki eins mikillar kunnáttu notandans í íslenskri málfræði. Þess má þó geta að sumir notendur sakna þess að sjá ekki í sjónhendingu þátíðarendingu sagnorða og eignarfall eintölu nafnorða, eins og hefð er fyrir að birta í prentuðum bókum, en þær raddir hafa samt ekki verið háværar hingað til. Raunar eru sýndar eins konar kennimyndir við flest lýsingarorð og sagnorð og hefur það einkum verið gert í tilraunaskyni, en beygingar nafnorða og fornafna vantar.²

² Hér er ekki um að ræða hefðbundnar kennimyndir. Lýsingarorð eru sýnd í karlkyni, kvenkyni og hvorugkyni nefnifalli eintölu og stigbreyting er sýnd í karlkyni nefnifalli eintölu; í sagnorðum er sýnd 1. og 3. persóna eintölu í framsöguháttu nútíðar, 3. persóna eintölu í framsöguháttu þátíðar auk núliðinnar tíðar. Á þessari stundu er ekki ljóst hvort beygingarendingar nafnorða verða sýndar en slíkt verkefni væri allumfangsmikið.

Framburður uppflettiorðanna er einn þeirra þátta sem fenginn er frá ISLEX. Hægt er að hlusta á hljóðupptöku orðanna með því að smella á hátalaratákn sem birtist fyrir neðan viðkomandi uppflettiorð. Auk stakra uppflettiorða má heyra framburð 750 orðasambanda sem koma fyrir undir kjarnaorðum sínum í flettunum og er hugsunin á bak við það að hlustað sé á framburð orðsins í samhengi við önnur orð/málhljóð.

2.3 Orðastæður og orðasambönd

Í *Lexíu* er gerður greinarmunur á tvenns konar fastri orðanotkun, annars vegar *orðastæðum* og hins vegar *orðasamböndum*. *Orðastæða* er íslenska heitið á því sem á frönsku nefnist *collocation*. Það er fast samband tveggja eða fleiri orða þar sem eitt orðið (eða fleiri) er kjarnaliður orðastæðunnar. Merkingin er almennt gegnsæ en dæmi um orðastæður eru *móður* og *másandi*, *gangur himintunglanna*, *festa blund*, *gláða sólskin*.

Orðasamband er á frönsku kallað *locution* eða *expression*. Merking orðasambandsins er stundum verulega ógegnisæ þar sem kjarni þess hefur oft lítið eða ekkert að gera með merkinguna í heild: *vaxa úr grasi*, *láta móðan mása*, *<borða matinn> upp til agna*. Hér er venjulega um að ræða myndhverf sambönd og stundum hrein orðtök. Breytiliðir (afmarkaðir með oddklofum < >) eru víða notaðir til að sýna hvaða partur af orðasambandinu er ekki fastur. Það sama gildir um orðastæðurnar. Nánari umfjöllun um orðasambönd er í kafla 3.1.

Orðasambönd og orðastæður í *Lexíu* koma að mestu leyti úr *Stóru orðabókinni um íslenska málnotkun* (Jón Hilmar Jónsson 2005) og sá höfundur hennar um upphaflegt val þeirra. Mjög víða hafa orðasamböndin og orðastæðurnar verið einfölduð frá því sem er í upprunalega verkinu. Samtals eru þau um 10 þúsund talsins. Oft er töluverð áskorun fólgin í því fyrir ritstjórn franska markmálsins að finna þýðingar eða orðasambönd á frönsku sem eru jafngild hvað varðar málsnið (nánar um það í kafla 3.1).

2.4 Notkunardæmi

Notkunardæmi er víða að finna og sýna þau uppflettiorðin í eðlilegu textasamhengi. Í ákveðnum tilfellum gefa þau til kynna setningargerð viðkomandi orðs (t.d. varðandi notkun forsetningar) þótt slíkt sé oft

sýnt með orðastæðu. Dæmi um þetta er undir orðinu *heljartak*: *óttinn náði heljartökum á honum*. Þar kemur fram að forsetningin *á* er notuð með nafnorðinu *heljartak*. Ekki eru á ferðinni raunveruleg ritdæmi með heimildarvísun eins og tíðkast í sumum orðabókum heldur eru þau tilbúin. Helsta uppspretta dæmanna eru textasöfn (sbr. 2.1) en þau hafa nýst mjög vel til að búa til dæmi. Ekki hafa þó verið teknar heilar setningar úr textum og þær gerðar að notkunardæmum heldur er þeim breytt eftir hentugleikum og oft eru búnar til stuttar setningar úr lengra máli. Stundum hefur komið fyrir að dæmum hafi verið breytt (frá því sem er í *ISLEX*) til að endurspegla betur eðlilegt málfar á frönsku. Í flettunni *kona* var m.a. upphaflegt dæmi *lögfræðingur fyrirtækisins er kona*. Þetta hljómar ankannalega á frönsku þar sem í frönsku eru til kvenkynsmyndir flestra starfsheita, til dæmis bætist *-e* aftan við starfsheitið *avocat* ‘lögfræðingur’ og verður *avocate* ef um er að ræða konu, og *institutteur* ‘grunnskólakennari’ verður *institutrice* í kvenkyni. Dæminu var því breytt í *læknirinn hans er kona* þar sem *médecin* ‘læknir’ er eitt af nokkrum starfsheitum á frönsku sem hafa sömu mynd óháð kyni.

Alls eru í *Lexíu* um 32.000 notkunardæmi. Stór hluti dæmanna er í sagnorðaflettum (um þriðjungur) og er ástæða þess sú að lýsing á merkingu, notkun og setningargerð sagna skýrist mjög vel með því að sýna dæmi. Sagnorð eru samt aðeins 8% af orðaforðanum.

2.5 Merkingarsvið

Ein arfleifðin frá *ISLEX* er sú að öllum orðaförða orðabókarinnar er skipt í merkingarflokka sem eru sérstök gagnategund í gagnagrunninum. Merkingarflokkarnir eru m.a. STARFSHEITI, HÚSBÚNAÐUR, DÝR, JARÐFRÆÐI (að miklu leyti nafnorð); ALDUR, ÁNÆGJA, ÁSTAND, DUGLEYSI, FJÁRHAGUR, HEILSA, HOLDAFAR, LITUR, LÖGUN (að miklu leyti lýsingarorð); BREYTING, DAUÐI, DVÖL, HREYFING (að miklu leyti sagnir). Merkingarflokkarnir voru unnir eftir ákveðnu kerfi sem var útbúið fyrir verkefnið og tóku þeir að nokkru leyti mið af flokkun hugtakanna í *Stóru orðabókinni um íslenska málnotkun*. Mest voru þeir þó handunnir jafnóðum, þ.e. flokkur hvers orðs var færður inn undir viðkomandi flettu.

Flokkarnir eru um 500 talsins og mjög misstórir. Þeir stærstu eru yfir 1000 orð en þeir minnstu aðeins nokkrir tugir orða eða minni. Orðabókin hefur að langmestu leyti verið unnin eftir merkingarflokkunum en ekki í stafrófsröð eins og áður tíðkaðist. Orðið *kartafla* tilheyrir t.d. bæði flokkunum *GRAS* og *MATUR* og *kennari* tilheyrir

flokkunum SKÓLI og STARFSHEITI. Flokkarnir eru ekki sýnilegir notandanum þar sem þeir voru ekki unnir á þann hátt að hentaði til birtingar, heldur eru þeir eingöngu til hagræðis fyrir ritstjóra orðabókarinnar.

Þetta vinnulag er nýmæli í íslenskri orðabókagerð en merkingarflokkunin hefur reynst mikilvæg hjálp við ritstjórnarvinnuna. Meðal annars tryggir hún betra samræmi í meðferð merkingarskyldra orða þar sem hægt er að gera blæbrigðum mismunandi orða skil á markvissari hátt en ella. Stundum hefur verið bætt inn uppflettiorðum til að fylla í myndina og draga úr hættunni á að óæskileg göt séu í orðaforðanum. Þetta á að einhverju leyti við um franska markmálið líka, en ritstjórn frönsku hefur að langmestu leyti unnið eftir merkingarflokkunum.

Úr merkingarflokkunum má auk þess fá ýmiss konar aðrar upplýsingar og er til dæmis hægt að kalla fram sérordasöfn á ákveðnum sviðum.³ Nánari fróðleik um merkingarflokkana er að finna hjá Þórdísi Úlfarsdóttur (2013).

3 Franska markmálið

Lexía á bæði að nýtast Íslendingum sem málbeitingarorðabók (L1→L2), það er að segja við að tjá sig á frönsku í ræðu eða riti og frönskumælandi notendum sem skilningsorðabók (L2→L1) til að skilja íslenskan texta eða til að þýða úr íslensku yfir á frönsku. Eins og bent hefur verið á í umfjöllun um *ISLEX* er nauðsynlegt að tvímála orðabók nýtist fleiri notendahópum en einum þegar um er að ræða lítið málsamfélag eins og það íslenska (Aldís Sigurðardóttir o.fl. 2008:779–780; Aldís Sigurðardóttir o.fl. 2012:513) enda er ekki markaður fyrir fleiri en eina tvímála orðabók með íslensku sem viðfangsmál eða markmál. Þess má geta að íslensk-frönsk orðabók kom síðast út árið 1950 (*Íslenzk-frönsk orðabók*). Frönsk-íslensk orðabók kom út árið 1995 (*Frönsk-íslensk orðabók*) og er nú aðgengileg á orðabókarvefnum *snara.is* en hún hefur ekki verið uppfærð frá fyrstu útgáfu. Til stóð að vinna íslensk-franska orðabók í framhaldi af útgáfu hennar en ekkert varð af þeim áformum fyrr en *Lexía* kom til sögunnar.

Parfir notenda eru ólíkar eftir því hvort orðabók nýtist þeim sem málbeitingarorðabók eða skilningsorðabók (sjá Christopher Sanders

³ Með þessari aðferð hafa verið útbúin tvö orðasöfn: Íslenskt-franskt lögfræðiorðasafn (2018) og Íslenskt-franskt orðasafn um viðskipti og fjármál (2019). Orðasöfnin er að finna á heimasíðu *Lexíu*.

2005 og Rósu Elínu Davíðsdóttur 2013). Ritstjórn franska markmálsins hefur tekið mið af þessum ólíku þörfum markhópa orðabókarinnar við vinnuna, til dæmis með skýringum á frönsku þegar tiltekið jafnheiti nær ekki alveg yfir merkingu íslenska uppflettiorðsins, svo og með merkingaraðgreiningu á íslensku þegar fleiri en eitt jafnheiti koma til greina á frönsku.

Lexía er einbeind orðabók, það er að segja að hún inniheldur einungis íslensk-franskan hluta þar sem íslenska er viðfangsmálið. Orðabókarlýsingin miðast þannig við íslensku og franska er eingöngu í hlutverki markmáls. Þar sem orðabókin er rafræn er samt mögulegt að leita eftir frönskum orðum og fá niðurstöður, þ.e.a.s. ef franska orðið hefur verið sett inn í orðabókina sem jafnheiti eða þýðing á íslensku orði, orðasambandi eða notkunardæmi. Hins vegar átta notendur sig ekki alltaf á því að orðabókin er bara í eina átt og að ef þeir fá engar niðurstöður fyrir franskt orð er ástæðan að öllum líkindum sú að það kemur hvergi fyrir sem jafnheiti við uppflettiorð né hefur það verið notað í þýðingum á notkunardæmum eða orðasamböndum (sjá til dæmis Aldísi Sigurðardóttur o.fl. 2012 og Önnu Helgu Hannesdóttur 2014) (sbr. einnig kafla 4).

Ritstjórn franska markmálsins hefur ekki farið varhluta af vandamálum hvað varðar merkingu orða og merkingarskorun, til dæmis því þegar íslenska á mörg orð yfir eitt hugtak en franska ekki og svo öfugt, að íslenska hafi eitt orð yfir tiltekið hugtak þar sem franskan hefur fleiri. Dæmi um þetta er *kennari* en á frönsku eru ólík hugtök notuð eftir skólastigum eins og sýnt er á *Mynd 1*.

kennari no kk

🔍 [Framburður](#)

🔗 [Beyging](#)

kenn-ari

[almenn:] 🇫🇷 **enseignant** (karl), **enseignante** (kona)

[í grunnskóla:] 🇫🇷 **instituteur** (karl), **institutrice** (kona)

🇫🇷 **maître** (karl), **maîtresse** (kona)

[í efri bekkjum grunnskóla, framhaldsskóla, háskóla:] 🇫🇷 **professeur**, **prof** (óformlegt)

Mynd 1. Mismunandi jafnheiti á frönsku fyrir orðið *kennari* eftir því um hvaða skólastig er að ræða.

Þannig er til dæmis orðið *instituteur* og kvenkynsmyndin *institutrice* notað um grunnskólakennara og *professeur* er notað um kennara í framhaldsskóla og háskóla og því þurfti að gefa upp nokkur jafnheiti á frönsku ásamt merkingaraðgreiningu fyrir íslenska notendur svo að þeir viti hvaða jafnheiti þeir eiga að velja.

Einnig geta verið eyður í orðaforða markmálsins hvort sem það er vegna þess hve ólíkir menningarheimar málanna eru (sbr. t.d. *þorra-blót*) eða einfaldlega vegna þess að franska markmálið á ekki orð yfir tiltekin fyrirbæri, til dæmis orðið *systkini* sem á sér ekki eiginlegt jafnheiti á frönsku (Rósa Elín Davíðsdóttir 2018).

Hér er ekki ætlunin að fjalla um öll þau vandamál sem ritstjórar frönsku hafa rekist á heldur verður sjónum sérstaklega beint að þremur atriðum: orðastæðum, miðmynd sagna og forsetningum.

3.1 Orðastæður

Eins og fyrr segir (2.3) eru orðastæður samband tveggja eða fleiri orða sem mynda merkingarlega heild og koma fyrir sem ein eining innan setningar. Yfirleitt er hægt að ráða merkingu þeirra af einstökum hlutum þeirra, t.d. *bursta tennur(nar)* og *frjáls vilji*. Eitt orð orðastæðu (stundum fleiri en eitt) telst vera kjarnaliður, til dæmis er nafnorðið *áhætta* kjarnaliður (fr. *base*) í *taka áhættu* og *vilji* í *frjáls vilji* en sögnin *taka* og lýsingarorðið eru kölluð stoðliðir (fr. *collocatifs*) sem valdir eru út frá kjarnaliðnum. Merking kjarnaliðar er yfirleitt gagnsæ en þó eru undantekningar frá því. Sem dæmi má nefna orðastæðurnar <það> *er akkur í þessu* (undir flettunni *akkur*) og *gera glappaskot* (undir flettunni *glappaskot*). Í þessum dæmum er kjarnaliðurinn jafnframt svokallað stakyrði, það er að segja að orðið kemur ekki fyrir í orðaforða tungumálsins nema í þessu tiltekna orðasambandi (Erla Erlendsdóttir og Oddný G. Sverrisdóttir 2021). Stoðliðurinn er stundum notaður í yfirfærðri merkingu og merking hans í orðastæðunni verður einungis ljós út frá kjarnaliðnum, t.d. merking sagnarinnar *vekja* með nafnorðinu *áhuga*. Hins vegar eru orðastæður sem heild yfirleitt notaðar í eiginlegri merkingu (Svensén 2009:162).

Eins og Jón Hilmar Jónsson (2005:XIX) hefur bent á eru orðastæður yfirleitt settar undir kjarnalið orðastæðunnar í orðabókum þar sem hann er „gildari með tilliti til hugtaks og merkingar“ heldur en stoðliðurinn. Í *Lexíu* eru orðastæður stundum bæði undir kjarnalið og stoðlið, t.d. er orðastæðan *hvít lygi* bæði undir nafnorðinu *lygi* og

lýsingarorðinu *hvítur*. Einnig má finna orðastæðuna *hugræn atferlis-meðferð* undir tveimur flettum, *hugrænn* og *atferlismeðferð*.

Hins vegar má benda á það að staðsetning orðastæðna í orðabókinni getur skipt máli eftir því hvort notandinn styðst við orðabókina sem skilningsorðabók (L2→L1) eða málbeitingarorðabók (L1→L2). Þannig hefur notandi sem ekki hefur viðfangsmál orðabókar að móðurmáli þörf fyrir að sjá þá kjarnaliði sem notaðir eru með tilteknum stoðlið, t.d. nafnorðið *áhugi* undir sögninni *vekja*. Þegar orðabókin er notuð sem málbeitingarorðabók skiptir mestu máli að notendur geti séð dæmigerða stoðliði undir kjarnaliðnum (Svensén 2009:168–169).

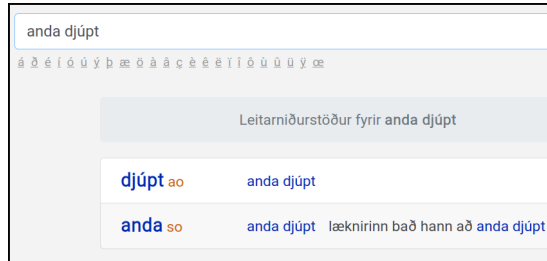
Orðastæður geta valdið erfiðleikum þegar kemur að því að þýða þær yfir á erlentu tungumál eða tjá sömu merkingu á erlendu máli þar sem nemendur í málinu (jafnvel lengra komnir) líta gjarnan á orðastæðuna sem frjálst orðalag og þýða hana orð fyrir orð (Farina 2006:150). Sem dæmi um þetta milli íslensku og frönsku má nefna orðastæðuna *hvít lygi* sem nemendum í frönsku hættir til að þýða orðrétt sem *mensonge blanc* en á frönsku er lýsingarorðið *pieux* 'guðrækinn' notað með nafnorðinu *mensonge* 'lygi', *pieux mensonge*. Orðastæðu verður að mynda út frá kjarnaorði hennar og í þessu tilviki stýrir kjarnaorðið *mensonge* 'lygi' því hvaða lýsingarorð er notað til að ná fram merkingunni 'saklaus lygi'. Sambærilegt dæmi er **demander une question* sem íslenskir nemendur mynda á frönsku orðrétt út frá íslensku orðastæðunni *spyrja spurningar* þar sem *demander* er nærtækasta jafnheiti sagnarinnar *spyrja*. Hins vegar kallar kjarnaorðið *question* 'spurning' á það að sögnin *poser* 'setja fram' sé notuð og rétt orðastæða á frönsku er því *poser une question* (Rósa Elín Davíðsdóttir 2021).

Nemendur í erlendu tungumáli þurfa þannig aðstoð við að finna stoðlið þegar kemur að því að tjá sig á tungumálinu og því er mikilvægt að orðastæðum sé gert hátt undir höfði í tvímála orðabókum. Þetta má gera með því að draga athygli notandans að orðastæðum, t.d. með bláu feitletri sem jafnframt er skáletrað eins og gert er í *Lexíu* og *ISLEX*. Jafnframt auðvelda leitarmöguleikar í orðabókinni aðgang að fleiryrtum orðasamböndum og notandinn þarf ekki að vita undir hvaða orði hann á að leita til að finna tiltekið orðasamband eða orðastæðu.

Mynd 2 sýnir leitarniðurstöður fyrir orðastæðuna *anda djúpt* eftir að hakað hefur verið við „leit í texta“ á forsíðu orðabókarinnar. Þegar kjarnaliður orðastæðunnar er sögn fylgir henni oftast notkunardæmi eins og til dæmis fyrir *anda djúpt* undir uppflöttiorðinu *anda* þar sem notkunardæmið *læknirinn bað hann að anda djúpt* kemur fyrir.

Orðastæðuna er líka að finna undir uppflettorðinu *djúpt* en þar kemur hún fyrir án notkunardæmis.

Notandinn þarf einungis að smella á orðastæðuna til að lenda á réttum stað í flettunni og sjá þýðingar á henni.

Mynd 2. Leitarniðurstöður fyrir orðastæðuna *anda djúpt* í *Lexíu*. Hér hefur verið hakað við „leit í texta“ á forsiðu orðabókarinnar og þá fást þessar niðurstöður.

Til að þessir leitarmöguleikar virki er ekki nóg að orðastæðan komi fyrir í notkunardæmi í flettunni heldur verður að setja hana fram sem orðastæðu og sögnin verður að vera í nafnhætti. Sem dæmi má nefna að orðastæðan *spyrja spurningar* var upphaflega til staðar í *Lexíu* sem dæmi undir sögninni *spyrja* eins sjá má á *Mynd 3* þar sem notkun sagnarinnar er sýnd í þátíð og þurftu notendur að lesa dæmin til að finna hana.

Mynd 3. Flettan *spyrja* í *Lexíu* þar sem orðastæðan *spyrja spurningar* kemur fyrir sem notkunardæmi.

Því var talin ástæða til að bæta orðastæðunni við í nafnhætti undir nafnorðinu *spurning* eins og *Mynd 4* sýnir (Rósa Elín Davíðsdóttir 2021).

spurning no kvk

🔍 [Framburður](#)

🔗 [Beyging](#)

spur-ning

1

(það sem spurt er um)

🇫🇷 question

bera fram spurningu

🇫🇷 poser une question

leggja fyrir <hana> spurningu

🇫🇷 <lui> poser une question (poser une question à <quelqu'un>)

spyrja <einnar> spurningar

🇫🇷 poser <une> question

Mynd 4. Fyrsti hluti flettunnar *spurning* í *Lexíu*.

Oddklofar eru víða notaðir í *Lexíu* til að sýna hvaða orðum eða setningarliðum má skipta út fyrir aðra sambærilega í orðasamböndum og orðastæðum. Yfirleitt er einungis eitt andlag/eitt orð/setningarliður innan oddklofa í *Lexíu* þar sem mismunandi orð innan oddklofa kalla á ólíkar þýðingar. Í einstaka tilvikum eru andstæður gefnar upp, til dæmis *vera <vellilla> giftur* (undir flettunni *giftur*). Með þessum breytliðum er unnt að gera grein fyrir því hvaða orð og setningarliðir eru fastir eða óbreytanlegir, til dæmis *leggja fyrir <hana> spurningu*. Hins vegar getur orðið sem valið er sem fulltrúi fyrir mögulegt andlag haft áhrif á það hvaða jafnheiti passar á frönsku eins og dæmið hér fyrir neðan sýnir:

Dæmi:	<i>bíta í <brauðið></i>	fr. <i>mordre dans <le pain></i>
		fr. <i>*croquer dans <le pain></i>
	<i>bíta í <eplið></i>	fr. <i>croquer dans <la pomme></i>
		fr. <i>mordre dans <la pomme></i>

Á frönsku eru tvö möguleg jafnheiti fyrir orðastæðuna *bíta í <eitthvað>*, *mordre dans <quelque chose>* og *croquer dans <quelque chose>*. Hins vegar er sögnin *croquer* eingöngu notuð um að bíta í eitthvað hart á borð við gulrót eða epli, en sögnin *mordre* þegar það sem bitið er í er mjúkt. Undir uppflettiorðinu *bíta* er nafnorðið *brauð* notað sem dæmi um það sem bitið er í og íslenskur notandi gæti dregið þá ályktun að hann ætti alltaf að nota sögnina *mordre* á frönsku þegar kemur að því að tjá það að bíta í eitthvað matarkyns. Þannig fer hann á mis við mjög algenga sögn á frönsku í þessu merkingarsamhengi.

bíta í <brauðið>
 mordre dans <le pain>
bíta í <eplið>
 croquer dans <la pomme>
bíta á vörina
 tenir sa langue
<fiskurinn> bítur á agnið
 <le poisson> mord à l'hameçon

Mynd 5. Hluti flettunnar *bíta* sem sýnir tvö mismunandi andlög með sambandinu *bíta í* auk tveggja annarra orðastæðna.

Jafnframt hefur þetta í för með sér að sögnin *croquer* kemur hvergi fram í orðabókinni og gefur því enga niðurstöðu við öfuga leit. Ritstjórar orðabókarinnar fóru þá leið að sýna orðastæðuna einnig með öðru andlagi eins og sjá má á Mynd 5 þar sem orðalagið *bíta í* er sýnt með andlaginu *brauðið* og því næst með andlaginu *eplið*.

3.2 Miðmynd sagna

Miðmynd sagna í íslensku einkennist af endingunni *-st* sem er bætt við germyndina, til dæmis *gera – gerast*. Sagnir á borð við *ferðast*, *nálgast*, *óttast* og *öðlast* eru eingöngu notaðar í miðmynd og nefnast miðmyndarsagnir (Guðrún Kvaran 2005:15). Merking miðmyndar í íslensku getur verið afturvirk eða afturbeygjanleg þegar „gerandinn framkvæmir verknaðinn við sjálfan sig, til dæmis *drengurinn klæddist rauðri úlpu*“, eða gagnvirk „þegar tveir eða fleiri gera eitthvað hvor eða hver við annan, til dæmis *strákarnir slógust á ballinu*“ (Guðrún Kvaran 2005:15). Jafnframt getur sögn í miðmynd haft þolmyndarmerkingu, til dæmis „*týnda ærin fannst um veturinn*“ (Guðrún Kvaran 2005:15).

Franska hefur ekki miðmynd af sögnum og á frönsku þarf því ýmist að þýða íslenskar sagnir í miðmynd með þolmynd eða germynd eftir samhengi, meðal annars með afturbeygðri sögn. Í *Lexiu* eru um 890 sagnir í miðmynd sem uppflettiorð. Í mörgum tilvikum er í frönsku sama sögn notuð og í germynd, til dæmis er sögnin *bouger* gefin upp sem jafnheiti bæði fyrir sögnina *hreyfa* og miðmyndina *hreyfast*. *Bouger* getur bæði verið áhrifssögn og áhrifslaus sögn (*il bouge* ‘hann hreyfist’ og *il bouge son pied* ‘hann hreyfir fótinn’). Mynd 6 sýnir flettuna *hreyfast* ásamt frönskum jafnheitum og einu notkunardæmi.

Mynd 6. Flettan *hreyfast* í *Lexíu*.

Notkunardæmið *gluggatjöldin hreyfast í golunni* sem kemur fyrir undir *hreyfast* er þýtt á frönsku með germynd þar sem búið er að snúa við frumlagi og andlagi setningarinnar í íslenska dæminu: *la brise soulève les rideaux* 'golan hreyfir gluggatjöldin', eins og myndin sýnir.⁴ Við þýðingar á notkunardæmum hafði ritstjórn franska markmálsins það að leiðarljósi að þýða dæmin með sem eðlilegustu orðalagi á frönsku. Þetta hefur meðal annars í för með sér að frönsk jafnheiti tiltekins uppflettiorðs eru ekki alltaf notuð í þýðingu á dæmum sem sýna eiga notkun íslenska uppflettiorðsins.

Sögnin *laumast* á sér ekki eiginlegt jafnheiti á frönsku og því varð ritstjórn markmálsins að setja inn franska skýringu á merkingu hennar eins og *Mynd 7* sýnir.

Mynd 7. Flettan *laumast* þar sem sjá má skýringu á frönsku ásamt tveimur notkunardæmum og þýðingum á þeim.

⁴ Þetta er eðlilegasta orðalagið á frönsku þótt það sé málfræðilega rétt að þýða dæmið með sömu uppbyggingu og í íslenska dæminu (þ.e. *gluggatjöldin* sem frumlag setningar og sögnin *hreyfast* þýdd með germynd: *les rideaux se soulèvent dans la brise* 'gluggatjöldin lyftast í golunni').

Í þýðingum á notkunardæmum gefst tækifæri til að sýna hvernig þýða má merkingu *laumast* með atviksliðnum *en cachette* eða *en douce* 'í laumi' sem notað er með hreyfingarsögnum á borð við *partir* 'fara', samanber *Mynd 7*.

Sögnin *nálgast* er þýdd með *approcher* og afturbeygðu sögninni *s'approcher* og hér sýnir franska ritstjórnin dæmigerð frumlög innan hornklofa með hvorri sögn fyrir sig. Það gefur íslenskum notendum betri mynd af því hvenær eigi að nota *approcher* og hvenær afturbeygðu myndina *s'approcher* eins og *Mynd 8* sýnir.

nálgast so

© [Framburður](#)

↗ [Beyging](#)

MÍÐMYND

FALLSTJÓRN: POLFALL

1

(koma nær)

[manneskja; farartæki:] s'approcher

[dagsetning, árstími:] approcher

hann nálgadist pósthúsið hröðum skrefum

 il s'approcha à grands pas du bureau de poste

jólin nálgast

 Noël approche

Mynd 8. Fyrri merkingarliður sagnarinnar *nálgast* í *Lexíu*.

Á *Mynd 8* má sjá að ef frumlagið í frönsku er manneskja eða farartæki þá útheimtir það aðra setningargerð (afturbeygða sögn) en þegar frumlagið er árstími eða dagsetning þá er notuð germynd.

3.3 Forsetningar

Alls eru 170 forsetningar í *Lexíu*, þar með taldar fleiryrtar forsetningar á borð við *framan á* og *austan við*. Öllum forsetningum fylgir að minnsta kosti eitt notkunardæmi sem þýtt er á frönsku. Notkun forsetninga er atriði sem oft vefst fyrir nemendum í erlendu tungumáli, jafnvel þeim sem eru lengra komnir og þar gegna orðabækur mikilvægu hlutverki. Dæmin sýna notkun íslensku forsetninganna og gefa erlendum notendum betri hugmynd um hvernig þeir geta svo notað viðkomandi forsetningar á íslensku.

Í nokkrum tilvikum þurfti að bæta við fletturnar til að unnt væri að gera betur grein fyrir ólíkri forsetninganotkun í frönsku fyrir

íslenska notendur. Sem dæmi um þetta má nefna forsetninguna *til* en þar var bætt við upplýsingum um notkun forsetninga í frönsku sem jafngilda *til* á íslensku. Þannig er forsetningin *en* á frönsku notuð með landaheitum í kvenkyni en forsetningin *à* er notuð með borgarheitum og *au* landaheitum í karlkyni. Þetta má sjá á *Mynd 9*. Ekki er þó svigrúm í tvímála orðabók til að útskýra málfræðileg atriði markmálsins eins og til dæmis að forsetningin *au* sé í raun samruni forsetningarinnar *à* og ákveðins greinis í karlkyni, *le*.

til fs

© Framburður

FALLSTJÓRN: EIGNARFALL

1

(um hreyfingu/stefnu í átt að e-u marki/stað)

[með borgarheitum:] à

[með landaheitum í kvenkyni:] en

[með landaheitum í karlkyni:] au

[fara til einhvers:] chez

sparkaðu boltanum til mín

à passe-moi le ballon

við förum til Kaupmannahafnar á morgun

à nous allons à Copenhague demain

hann þarf að fara til Frakklands

à il doit aller en France

hún fór til læknis

à elle est allée chez le médecin

Mynd 9. Fyrsti merkingarliður flettunnar *til* í *Lexíu*.

Einnig var notkunardæminu *hann þarf að fara til Frakklands* bætt við til að sýna notkun *en* með landaheitum í kvenkyni, sem og dæminu *hún fór til læknis* til að sýna að þegar um er að ræða að fara til manneskju er forsetningin *chez* 'hjá' notuð í frönsku, samanber *Mynd 9*.

Nefna má annað dæmi um hvernig ritstjórn frönsku hefur bætt við málfræðiupplýsingum um markmálið svo að íslenskur notandi geti beitt frönskum jafnheitum og þýðingum án þess að þurfa að fletta upp í annarri orðabók en það eru þýðingar á samtengingunni *án þess að* sem kemur fyrir undir forsetningunni *án* eins og sjá má á *Mynd 10*.

án fs

© Framburður

FALLSTJÓRN: EIGNARFALL

• sans

það má ekki birta bréfið án leyfis

• on ne peut pas publier la lettre sans permission

flokkurinn getur ekki myndað ríkisstjórn án stuðnings jafnaðarmanna

• le parti ne peut pas former un gouvernement sans la participation des socialistes

án þess að

• sans (+ nafnháttur)

• sans que (+ viðtengingarháttur)

hann ók á brott frá slystaðnum án þess að tilkynna um óhappið

• il s'est enfui du lieu de l'accident sans faire de signalement à la police

Mynd 10. Flettan án í Lexíu.

Í orðabókinni eru gefin upp tvö jafnheiti á frönsku, forsetningin *sans* og samtengingin *sans que* ásamt upplýsingum um að *sans* sé notuð með sögn í nafnhætti og að *sans que* taki með sér viðtengingarhátt (Mynd 10).

Í frönsku er hægt að nota forsetningu ásamt nafnhætti þegar frumlag aðalsetningar og aukasetningar er hið sama. Ef frumlagið er annað í aukasetningunni er samtenging notuð og þá þarf notandi að vita að hún tekur með sér sögn í framsöguhátti eða viðtengingarhátti. Hins vegar er ekki unnt að gera ítarlega grein fyrir málfræði markmáls í tvímála orðabók.

Mynd 11 sýnir forsetninguna í stað ásamt samtengingunni í stað þess að.

í stað fs

© Framburður

FALLSTJÓRN: EIGNARFALL

• à la place de (<quelque chose>), au lieu de (<quelque chose>)

hann er vanur að nota þrjóna í stað hnifapara

• il a l'habitude d'utiliser des baguettes à la place de fourchette et de couteau

í stað þess að

• au lieu de (faire <quelque chose>), plutôt que de (faire <quelque chose>)

farðu nú aðeins út í stað þess að hanga inni allan daginn

• sors donc un peu au lieu de rester à l'intérieur toute la journée

Mynd 11. Flettan í stað í Lexíu.

Eins og sést á *Mynd 11* hefur ritstjórn franska markmálsins bætt breytliðum innan oddklofa við þýðingarnar og jafnheitin á frönsku (innan sviga) til að sýna setningargerð frönsku.

4 Leit í orðabókinni

Leitin í *Lexíu* er sveigjanleg. Leit að íslensku orði sækir efni sem fengið er úr gagnagrunni BÍN þannig að ekki þarf að slá inn grunnmynd leitarorðsins til að það finnist. Ef til dæmis slegið er inn *erni* velur notandi á milli nafnorðsins *örn* og lýsingarorðsins *ern* þar sem *erni* er beygingarmynd beggja orðanna. Þetta er mikilvægur þáttur sem nýtist m.a. nemendum sem læra íslensku sem annað mál og þeim sem ekki eru öruggir í íslenskum beygingum eða vita ekki hvernig grunnmynd orðsins lítur út.

Leitin nær einnig til franskra jafnheita og texta orðabókarinnar en með texta er átt við dæmi og orðasambönd ásamt frönskum þýðingum þeirra. Einnig nær textaleitin yfir franskar orðskýringar (notaðar í þeim tilfellum þegar ekki eru til jafnheiti á frönsku). Þá er hakað við möguleikann „leita í texta“ og sleginn inn textastrengur (t.d. hluti af orðasambandi) og getur hann verið hvort heldur sem er á íslensku eða frönsku.

Það er þó ekki alltaf árangursríkt að leita að frönsku orði eða texta þar sem viðfangsmál orðabókarinnar er íslenska, þ.e. uppflettiórðin eru íslensk og orðabókarlýsingin á við íslensku. Orðabókin er því ekki samhverf eins og bent var á í inngangi. Þetta leiðir til þess (eðli málsins samkvæmt) að franski markmálsorðaforðinn er miklu gisnari en íslensku uppflettiórðin (sbr. kafla 3). Orðabókin er því langt frá því að vera fullgild tvístefnuorðabók. Christopher Sanders (2005) hefur fjallað um tvístefnu (e. *bifunctionality*) á almennan hátt í tvímála orðabókum og tekur sérstaklega sem dæmi *Íslensk-enska orðabók* (1989) sem var gefin út á prenti. Hann fer yfir hlutverk tvímála orðabóka við málbeitingu og málskilning notenda og í framsýni sinni bendir hann á að ef orðabók væri birt á vefnum myndu sum vandamálin við þessa tvöföldu notkun leysast (Christopher Sanders 2005:54). En jafnframt má segja að vefbirtingin hafi í för með sér eins konar aukaverkun (sem ekki var fyrir séð þegar veforðabækur héldu innreið sína upp úr aldamótunum), þ.e. að mörkin milli viðfangsmáls og markmáls eru ekki lengur skýr í augum sumra notenda og endurspeglast það í því að notendur orðabókanna hafa stundum séð ástæðu til að benda á að tiltekið orð vanti á ákveðnu markmáli.

Það væri athugandi að gera könnun meðal notenda *Lexíu* sem gæti varpað ljósi á notkun þeirra á orðabókinni og skoðun þeirra á henni. Slíkar kannanir geta verið fróðlegar ef næg þátttaka næst og myndu þær gagnast ritstjórunum, bæði íslenska og franska hlutans. Árið 2014 var könnun lögð fyrir notendur *ISLEX*-orðabókarinnar og aftur 2016 (sjá Halldóru Jónsdóttur og Þórdísi Úlfarsdóttur 2016). Niðurstöður þeirra kannana leiddu í ljós aldurs samsetningu notenda, þjóðerni, viðhorf þeirra til orðabókarinnar, upplifun þeirra af notkun hennar og fleira. Sumar athugasemdanna leiddu til endurbóta en aðrar vöktu ritstjórana aftur á móti til umhugsunar um ýmis atriði. Einnig var gerð könnun meðal finnskra notenda *ISLEX* sem gaf skýrar upplýsingar um leitarhegðun þeirra (Helga Hilmisdóttir 2019).

5 Lokaorð

ISLEX-orðabókargrunnurinn var unninn út frá viðfangsmálinu íslensku og ekki var unnt að taka samanburð málanna með í reikninginn þar sem norrænu markmálin voru frá upphafi fleiri en eitt og átti sami grunnurinn að nýtast við gerð orðabóka fyrir öll markmálin (Aldís Sigurðardóttir o.fl. 2008:783–784). Heilt á litið hefur orðabókargrunnurinn hentað vel til að smíða íslensk-franska orðabók en í einstaka tilvikum hefur franska markmálið kallað á breytingar á notkunardæmum eða framsetningu orðastæðna. Nýtt markmál krefst annarra lausna eins og fjallað hefur verið um hér að framan. Þar sem þýska er annað markmál í sama gagnagrunni hafa breytingar á dæmum einnig áhrif á þýðingar þess máls. En það virðist ekki hafa komið að sök og ekki hefur verið kallað eftir breyttum dæmum vegna þýsku, enda eru nýju dæmin eftir sem áður á eðlilegri íslensku. (Þegar þetta er ritað er búið að þýða helming orðaforðans á þýsku.) Markmið orðabókarstarfsins er ávallt að veita sem bestar og réttastar upplýsingar á sem skýrastan hátt og safna mikilvægum tungumálagögnum í leiðinni.

Í raun er vinnu við veforðabók aldrei lokið. Tungumálin taka stöðugt breytingum og einnig breytast aðstæður í umhverfi og samfélagi og viðhorfin með, til dæmis má nefna að upphaflegri skýringu á orðinu *foreldrar* hefur verið breytt í *Íslenskri nútímamálsorðabók* þar sem foreldrar eru ekki alltaf karl og kona. Ekki er heldur svo langt síðan orðabækur voru aðeins gefnar út á prenti og þá þurfti á einhverjum tímamarki að hætta vinnunni við verkið og ákveða að nú ætti að

prenta orðabókina. Eftir árið 2000 hefur útgáfuformið gerbreyst. Nú birtast orðabækur á vefnum og jafnt og þétt er hægt að bæta þær og auka við efnið á meðan mannskapur til verksins er til staðar. Orðabækurnar sem gefnar eru út af SÁM eru í stöðugri þróun og eru þær uppfærðar reglulega, leiðréttingar eru gerðar og ný uppflettiorð, notkunardæmi og orðasambönd bætast við.

Heimildir

- Aldís Sigurðardóttir, Anna Helga Hannesdóttir, Halldóra Jónsdóttir, Hákan Jansson, Lars Trap-Jensen og Þórdís Úlfarsdóttir. 2008. *ISLEX - An Icelandic-Scandinavian Multilingual Online Dictionary*. Í: Elisenda Bernal og Janet DeCesaris (ritstj.). *Proceedings of the XIII Euralex International Congress, Barcelona*, bls. 779–789. Barcelona: Institut Universitari de lingüística aplicada, Universitat Pompeu Fabra.
- Aldís Sigurðardóttir, Anna Helga Hannesdóttir og Margunn Rauset. 2012. En-, tvá- eller flerspråkig ordbok? Í: Birgit Eaker, Lennart Larsson og Anki Mattisson (ritstj.). *Nordiska Studier i Lexikografi 11. Rapport från Konferensen om Lexikografi i Norden, Lund 24–27 maj 2011*, bls. 512–523. Lund: Nordiska föreningen för lexikografi.
- Anna Helga Hannesdóttir. 2012. Ekvivalensrelationer i tvåspråkig lexikografi. *LexicoNordica* 19:39–58.
- Anna Helga Hannesdóttir. 2014. Lemman och ekvivalenter i nya roller – en reviderad ordbokstypologi. Í: Ruth Vatvedt Fjeld og Marit Hovedenak (ritstj.). *Nordiske studier i leksikografi 12. Rapport fra konferanse om leksikografi i Norden, Oslo 13.–16. august 2013*, bls. 193–211. Oslo: Nordisk forening for leksikografi.
- Base textuelle Frantext* [textasafn fyrir frönsku]. ATILF-CNRS & Université de Lorraine. 1998–2022. <https://frantext.fr> (sótt í ágúst 2022).
- BÍN = *Beygingarlýsing íslensks nútímamáls*. Kristín Bjarnadóttir (ritstj.). Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <https://bin.arnastofnun.is> (sótt í ágúst 2022).
- Erla Erlendsdóttir og Oddný G. Sverrisdóttir. 2021. *Kurz und bündig, raso y corto eða stutt og laggott*. Um orðapör í þýsku, spænsku og íslensku. *Milli mála* 13:115–141.
- Farina, Annick. 2006. Traduction de syntagmes : une utilisation dynamique des ressources lexicales sur support électronique. Í: F. San Vicente (ritstj.). *Lessicografia bilingue e traduzione : metodi, strumenti, approcci attuali*, bls. 147–164. Monza: Polimetrica.
- Forkl, Yves. 2005. L'accès aux collocations dans le dictionnaire électronique : le cas du *Trésor de la langue française informatisé* (TLFi). Í: M. Heinz (ritstj.). *L'exemple lexicographique dans les dictionnaires français contemporains*. Actes

- des « *Premières Journées allemandes des dictionnaires (Klingenberg am Main, 25–27 juin 2004)*, bls. 197–214. Tübingen: Max Niemeyer.
- Frönsk-íslensk orðabók*. 1995. Þór Stefánsson (ritstj.). Reykjavík: Örn og Örlygur; Paris: Dictionnaires Le Robert.
- Guðrún Kvaran. 2005. *Íslensk tunga. 2, Orð: handbók um beygingar- og orðmyndunarfræði*. Reykjavík: Almenna bókafélagið.
- Halldóra Jónsdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir. 2012. *ISLEX - en flersproget nordisk ordbog*. Í: Birgit Eaker, Lennart Larsson og Anki Mattisson (ritstj.). *Nordiska Studier i Lexikografi 11. Rapport från Konferensen om Lexikografi i Norden, Lund 24–27 maj 2011*, bls. 353–366. Lund: Nordiska föreningen för lexikografi.
- Halldóra Jónsdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir. 2019. *Íslensk nútímamálsorðabók. Kjarni tungumálsins. Orð og tunga 21:1–25*.
- Hausmann, Franz Josef og Peter Blumenthal (ritstj.). 2006. *Présentation: collo-cations, corpus, dictionnaires*. Í: F. J. Hausmann og P. Blumenthal (ritstj.). *Langue française 150. Collocations, corpus, dictionnaires*, bls. 3–13. Paris: Larousse; Armand Collin.
- Helga Hilmisdóttir og Nina Martola. 2016. *Flerspråkig lexikografi och obeläktade språk – erfarenheter från finska Islex*. Í: Asgerd Gudiksen og Henrik Hovmark (ritstj.). *Nordiske Studier i Leksikografi 13. Rapport fra 13. Konference om Leksikografi i Norden, København 19.–22. maj 2015*, bls. 143–153. København: Nordisk Forening for Leksikografi.
- Helga Hilmisdóttir og Marjakaisa Matthíasson. 2018. *Natur och digitala, tváspråkiga ordböcker: En studie av finska som sökspråk i ISLEX*. Í: Ásta Svavarsdóttir, Halldóra Jónsdóttir, Helga Hilmisdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir (ritstj.). *Nordiske studier i leksikografi 14. Rapport fra 14. konference om leksikografi i Norden, Reykjavík 30. maj–2. juni 2017*, bls. 120–128. Reykjavík: Nordisk Forening for Leksikografi.
- Helga Hilmisdóttir. 2019. *ISLEX på finska – redigering, användning och mottagande*. *LexicoNordica 26:75–94*.
- ISLEX-orðabókin*. Þórdís Úlfarsdóttir (ritstj.). Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <https://islex.is> (sótt í ágúst 2022).
- Íslensk-ensk orðabók / A Concise Icelandic-English Dictionary*. 1989. Sverrir Hólm- arsson, Christopher Sanders og John Tucker (ritstj.). Reykjavík: Iðunn.
- Íslenskt-franskt lögfræðiorðasafn*. 2018. Hluti af íslensk-franskri veforðabók. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <https://lexia.arnastofnun.is/media/uploads/2022/11/17/logfraedi2.pdf>.
- Íslenskt-franskt orðasafn um viðskipti og fjármál*. 2019. Hluti af íslensk-franskri veforðabók. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <https://lexia.arnastofnun.is/media/uploads/2022/11/17/fra-fjarmalaord.pdf>.
- Íslenzk-frönsk orðabók*. 1950. Gerard Boots (ritstj.). Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.
- Íslenskt textasafn*. Þórdís Úlfarsdóttir (ritstj.). Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <https://corpus.arnastofnun.is> (sótt í ágúst 2022).

- Jón Hilmar Jónsson. 2005. *Stóra orðabókin um íslenska málnotkun*. Reykjavík: JPV.
- Laufer, Batia. 2011. The contribution of dictionary use to the production and retention of collocations in a second language. *International Journal of Lexicography* 24/1:29–49.
- Lexía = LEXIA-orðabókin*. Þórdís Úlfarsdóttir (ritstj.) og Rósa Elín Davíðsdóttir (ritstj. frönsku). Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <https://lexia.arnastofnun.is> og <https://lexia.hi.is> (sótt í ágúst 2022).
- Mörkuð íslensk málheild*. Sigrún Helgadóttir (ritstj.). Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <https://mim.arnastofnun.is> (sótt í ágúst 2022).
- Oddný G. Sverrisdóttir. 2009. Orð til taks. Af eiginleikum og flokkum fastra orðasambanda. *Milli mála* 1:149–172.
- Risamálheildin*. 2018. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <https://malheildir.arnastofnun.is> (sótt í ágúst 2022).
- Rósa Elín Davíðsdóttir. 2016. *La lexicographie bilingue islandais-français: propositions d'articles pour un dictionnaire islandais-français avec une attention particulière au traitement des locutions figées et semi-figées*. Doktorsritgerð við Sorbonne háskóla, París og Háskóla Íslands, Reykjavík.
- Rósa Elín Davíðsdóttir. 2018. *LEXIA – en islandsk-fransk online ordbog: Udfordringer og løsninger*. Í: Ásta Svavarsdóttir, Halldóra Jónsdóttir, Helga Hilmisdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir (ritstj.). *Nordiske Studier i Leksikografi* 14. *Rapport fra 14. Konference om Leksikografi i Norden, Reykjavík 30. maj –2. juni 2017*, bls. 63–70. Reykjavík: Nordisk Forening for Leksikografi.
- Rósa Elín Davíðsdóttir. 2021. Pieux mensonge ou mensonge blanc? Les collocations dans les dictionnaires bilingues. *Milli mála* 13:142–163.
- Sanders, Christopher. 2005. Bilingual Dictionaries of Icelandic: Types of Users and their Different Needs – a Discussion. *Orð og tunga* 7:41–57.
- Sanders, Christopher. 2013. ISLEX foråret 2013. *LexicoNordica* 20:259–277.
- Steinþór Steingrímsson, Sigrún Helgadóttir og Eiríkur Rögnvaldsson. 2018. An Icelandic Gigaword Corpus. Í: Ásta Svavarsdóttir, Halldóra Jónsdóttir, Helga Hilmisdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir (ritstj.). *Nordiske Studier i Leksikografi* 14. *Rapport fra 14. Konference om Leksikografi i Norden, Reykjavík 30. maj –2. juni 2017*, bls. 246–254. Reykjavík: Nordisk Forening for Leksikografi.
- Svensén, Bo. 2009. *A Handbook of Lexicography. The Theory and Practice of Dictionary Making*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Timarit.is*. Tímaritavefur Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns. <https://timarit.is> (sótt í ágúst 2022).
- Þórdís Úlfarsdóttir. 2013. ISLEX – norræn margmála orðabók. *Orð og tunga* 15:41–71. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

Lykilorð

orðabókarfræði, íslenska, franska, veforðabók, markmál

Keywords

lexicography, Icelandic, French, online dictionary, target language

Abstract

Lexia is a web-based dictionary between Icelandic and French where the source vocabulary was originally generated from the Icelandic-Scandinavian dictionary *ISLEX*. The work poses some different challenges for the editing of the target language than has been the case for *ISLEX*. This article is centred on three points in particular, that require special solutions to convey as clearly as possible the correspondence between Icelandic and French: collocations, middle voice of verbs and prepositions. We argue that an Icelandic-French dictionary cannot be modelled in every single detail from an Icelandic-Scandinavian one, as in some instances the representation of the Icelandic source language needs to take the French target language into consideration.

Rósa Elín Davíðsdóttir
Mála- og menningardeild
Hugvísindasvið Háskóla Íslands
Veröld – hús Vigdísar
Brynjólfsögðu 1
IS-107 Reykjavík
rd@hi.is

Þórdís Úlfarsdóttir
Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum
Laugavegi 13
IS-101 Reykjavík
thordis.ulfarsdottir@arnastofnun.is